

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yirmeyah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5570 [1809/1810]

מט

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9844

לשבי לשבי ואשר לחרב לחרב : (יב) והצתי אש בכתי אלהי מצרים ושרפם ושבם ועטה את ארץ מצרים באשר ועטה הרעה את בנהו ויצא משם בשלום : (יג) ושבר את מצבות בית שמש אשר בארץ מצרים ואת פתי אלהי מצרים ושרף באש :

מד (א) הדבר אשר היה לירמיהו אל כל היהודים הישבים בארץ מצרים הישבים במגדל ובתחפנתם ובנף ובארץ פתרום לאמר (ב) כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל אתם ראיתם את כל הרעה אשר הבאתי על ירושלים ועל כל ערי יהודה והנכם חרבה היום הזה ואין בהם יושב : (ג) מפני רעתם אשר עשו להכעיסני ללכת לקטר לעבד לאלהים אחרים אשר לא ידעום הטה אתם ואבתיכם : (ד) ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים השבים ושלח לאמר אנא תעשו את דבר התעבה הזאת אשר שנאתי : (ה) ולא שמעו ולא הטו את אזנם לשוב מרעתם לבלתי קטר לאלהים אחרים : (ו) ותהי חכתי ואפי ותבער בערי יהודה ובחצות ירושלים ותהיינה להרבה לשממה ביום הזה : (ז) ועתה כה אמר יהוה אלהי צבאות אלהי ישראל למה אתם עשים רעה גדולה אל גפשתיכם להכרית לכ אש ואשה עולל ויונק מהוה

יהודה

ר ש י

(יב) ועטה את ארץ מצרים • יכרוך כל שללה ויצא כאשר יכרוך ויגלו הרועה את בגדו וישליכו מעל כתיפיו כשהוא מוליך צאנו לפניו : (יג) את מנבו בית שמש מזבח שמש שם אותם שנתגירו ציני חזקיהו שבוי סנחריב שהולך מכוש וממצרים לפני ירושלים ביום מפלתו כמו שחמ' (ישעיה ט') ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונסבעות לה' לצאות עיר הסרם יחמ' לחמ' ותורגס יונתן עיר קריאתה בית שמש דעתיד למוחרב ותאמר דהיא חדה מנהון :

מד (י) לא

מכלל יופי

ירמיהו כי דעתם ללכת מצרים, לפיכך אמר להם, ואני לכם היום ולא שמעתם, כי עדיין לא כלו דבריו ולא ענו אתו.

מג (ו) אח

ירמיה מד

יהודה לכלתי הוֹתִיר לְכֶם שְׁאֵרִית : (ח) לְהַכְעִיסֵנִי בְּמַעֲשֵׂי יָדֵיכֶם
 לְקַטֵּר לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־אַתֶּם בָּאִים לְגֹר שָׁם
 לְמַעַן הַכְרִית לְכֶם וּלְמַעַן הַיּוֹחֵכֶם לְקַלְלָהּ וּלְחַרְפָּהּ בְּכָל גְּוֵי הָאָרֶץ :
 (ט) הַשְׁכַּחְתֶּם אֶת־רַעוֹת אֲבוֹתֵיכֶם וְאֶת־רַעוֹת מַלְכֵי־יְהוּדָה וְאֶת־
 רַעוֹת נַשְׂוֹי וְאֶת רַעֲתֵיכֶם וְאֶת רַעַת נְשֵׁיכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּאֶרֶץ
 יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם : (י) לֹא דָבָאנוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּלֹא יִרְאוּ
 וְלֹא־הִלְכוּ בְחֹרְתֵי וּבְחֻקֵּי אֲשֶׁר־נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם וּלְפָנֵי אֲבוֹתֵיכֶם :
 (יא) לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שָׁם פְּנֵי בְכֶם
 לְרַעַת וּלְהַכְרִית אֶת־כָּל־יְהוּדָה : (יב) וּלְקַחְתִּי אֶת־שְׁאֵרֵי יְהוּדָה
 אֲשֶׁר־שָׁמוּ פְּנֵיהֶם לְבֹא אֶרֶץ־מִצְרַיִם לְגֹר שָׁם וְחָמוּ כָל בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם יִפְּלוּ בְּחָרֵב בְּרַעַב יִחָמוּ מִקָּטָן וְעַד־גְּדוֹל בְּחָרֵב וּבְרַעַב
 יָמָתוּ וְהָיוּ לְאֵלֶּה לְשִׁמָּה וּלְקַלְלָהּ וּלְחַרְפָּהּ : (יג) וּפְקַדְתִּי עַל־
 הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֲשֶׁר פְּקַדְתִּי עַל־יְרוּשָׁלַם בְּחָרֵב בְּרַעַב
 וּבְדָבָר : (יד) וְלֹא־יְהִי־פְלִיט וְשָׂרִיד לְשְׁאֵרֵי יְהוּדָה הַבָּאִים לְגֹר־
 שָׁם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּלְשׁוּב אֶרֶץ יְהוּדָה אֲשֶׁר־הִמָּה כְּנִישְׂאִים אֶת־
 נַפְשָׁם לְשׁוּב לְשַׁכַּת שָׁם כִּי לֹא־יָשׁוּבוּ כִּי אִם־פְּלִטִים : (טו) וַיַּעֲנוּ
 אֶת־יִרְמְיָהוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַיְדֻעִים כִּי־מִקְטָרוֹת נְשִׂיהֶם לְאֱלֹהִים
 אֲחֵרִים וְכָל־הַנְּשִׂים הַעַמְדוֹת קָהָל גְּדוֹל וְכָל־הָעַם הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ־
 מִצְרַיִם בְּפִתְרוֹם לֵאמֹר : (טז) הַדְּבַר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֵלֵינוּ בְּשֵׁם
 יְהוָה אֵינְנוּ שֹׁמְעִים אֵלֶיךָ : (יז) כִּי עָשָׂה נַעֲשֶׂה אֶת־כָּל־הַדְּבָר
 אֲשֶׁר־יֵצֵא מִפִּינוּ לְקַטֵּר לְמַלְכַת הַשָּׁמַיִם וְהַסִּידָה נִסְכִּים בְּאֲשֶׁר
 עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבֹתֵינוּ מִלְכֵינוּ וְשָׂרֵינוּ בְּעַרְיַת הַיְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם
 וּנְשַׁבַּע־לָחֶם וּנְהִיָּה מְזֻבִּים וְרַעַת לֹא־רָאִינוּ : (יח) וּמָן־אֲנִי חָדְלָנוּ

לקטר

ר ש י

מד (י) לא זכאו - לא נדכא לנס מרעתם : כי אס פליעים - ירמיה
 וברוך חזרו משם שהגלם נכוד נר כשחנה ארץ מזרים צידו בעשרים
 ושבע

קייין איבער בלייבועל פֿאָן איהם זייע? [ח] וואָרום קרענקט איהר מיט איירען
הענדעווערקען, אונד רייכערט פֿרעמדען געטטערן אין מצרים, וואָ איהר אייך ניס
דערנעלאַססען האַכט; אַלס וואָללט איהר'ס האַכען, דאַס איך אייך פֿערטיגנע,
דאַס איהר אַללען פֿעלקערן דער ערדע צו פֿלויך אונד שמאַך זיין זאָללט? [ט] האַכט
איהר דיא איבעלטהאַטען איירער פֿעטער, דיא דער קעניגע פֿאָן יהודה אונד איהר
דער ווייבער, הייירי: ייהר איירע איינגע אונד איירער ווייבער איבעלטהאַטען, וועל
זע זיא אין יהודה אונד אין ירושלים'ס שטראַסען בענינגען, פֿערגעססען? [י] נאָך
ביס יעצט האַט עס זיך קיינער צו געמיטרהע געזאָגען, נימאַנד פֿירכטעט זיך,
נימאַנד וואָנדעלט נאָך מיינען לעהרען אונד געוועטען, דיא איך אייך אונד איירען
פֿעטערן גענעבען האַכע. [יא] הרום, זאָ שפּריכט דער עוויגע צכאָח, דער גאָטט
ישראל'ס: איך ווילל מיין אַנגעוויכט צו איירעם אונגליק אונד צור פֿערטילגונג דעם
גאַנצען יהודה, צו אייך ווענדען. [יב] איך ערגרייפֿע דיא איבערדעסטע יהודה'ס,
וועלכע זיך נאָך מצרים געווענדעט, אונד אַללדאָ נידערגעלאַססען האַכען, אונד
לאַססע זיא זעמטליך אומקאָממען; אין מצרים זאָללען זיא פֿאַללען, דורך שווערט
אונד הונגער אויפֿגעריבען ווערדען; קליינע אונד גראָסע זאָללען דורך שווערט אונד
הונגער שטערבען, אונד צו פֿלויך אונד ענטוועטען, צור פֿערווינשוונג אונד שמאַך
ווערדען. [יג] דיא יעצט אין מצרים וואָהנען ווילל איך, גלייך ירושלים, מיט קריג,
הונגער אונד פעסט היימוכען. [יד] פֿאָן דעם איבערדעסטע יהודה'ס, וועלכער
אין דער אַבזיכט נאָך מצרים גינג, זיך אַללדאָ נידערצולאַססען, זאָלל קיין איינציג
גער פֿליכטלינג איבריג בלייבען; קיינער זאָלל פֿאָן איהם נאָך יהודה צוריקקאָממען,
אַללואָ זיא זיך ווידער צו בעוועטען איינבילדען; ניין, דאָהין קאָממען זיא, ביס
אויף אייניגע גערעטטעטען, ניכט ווידער. — [טו] הירויף אַנטוואַרטעטען דעם
ידמיהו אַללע מענגער, דיא עס וואוסטען, דאַס איהרע ווייבער פֿרעמדען געטטערן
דייכערן, אונד אַללע ווייבער, דיא אין איינעם גראָסען הויפֿען אום איהן שטענדען,
זאָ וויא דאָן גאַנצע, צו מצרים, געהמליך אין פּחרום וואָהנענדע פֿאַלק, אונד
שפּראַכען: [טז] זייר געהאָרען דעם ניכט, וואָס רוא אונס אים נאַמען דעם עוויג
גען געזאַגט האַסט; [יז] זאָנדערן בלייבען דעם וואַרטע טרייא, וועלכעס וויר גע
שפּראַכען האַכען, געהמליך, דער קעניגין דעם היטמעלס צו דייכערן, איהר
טראַנקאָפֿער צו גיסען, זאָ וויא וויר, אונזרע פֿעטער, אונזרע קעניגע אונד פֿיר
סטען, עס אין דען שטעדטען יהודה'ס אונד אין דען שטראַסען ירושלים'ס איממער
געטהאָן האַכען; וואָכייא וויר כראָד צור גניגע האַטען, אונס וואָהל בעפֿאַנדען,
אונד קיין אונגליק קאַננטען. [יח] נור דאָן, אַלס וויר עס אונטערליסען, דער קעניגין
דעם

ב א ו ר

דאינו באשת אחיה שעשה מפלגת לאשרה (רד"ק). (יז) למלכת שמים, רצונו לומר
למעשה השמים, והם הכוכבים מלאכת האל יתברך, ומכר הח"ף במלכת. ויש מפרשים
למלכת, משרה מלך, כלומר כוכב גדול אשר בשמים, שהוא מלך על אחרים, והוא השמש
(הנ"ל)

הרגום אישכנוי

דעם היממעלס צו רייכערן, אונד איהר טראנקאפפער צו גיסען, ליטטען וויר און
 אללעס מאַנגעל, אונד קאַמען דורך שווערט אונד הונגער אום. [יט] אונד וויא?
 (זאגטען דיא ווייבער,) טהון וויר עס דען אָהנע אונזרער מעננער וויססען, ווען וויר
 דער קעניגין דעם היממעלס רייכערן, אונד איהר טראנקאפפער גיסען? אָדער ווען
 וויר זיא אין פֿאַרמען אַבבילרען, אונד (דעם בילדע) טראנקאפפער גיסען? —
 [כ] ירמיהו ערווידערטע דעם פֿאַלקע, דען מעננערן אונד דען ווייבערן, דעם
 גאַנצען הויפֿען, דער איהם יענע אַנטוואַרט גאַב, אונד שפראַך: [כא] איזט עס
 ניכט אַן דעם, דאַן אַנגעטטישע רייכערן, וועללעס איהר, איירע פֿעטער, איירע
 קעניגע אונד פֿירסטען אין דען שטעדטען יהודה'ס אונד אין ירושלים'ס שטראַסען
 געטריבען האַבט, בעמערקטע דער עוויגע, אונד געדאַכטע עס אייך. [כב] דער
 עוויגע קאַנטע ניכט לענגער נאַכזיכט גענען איירע בעזע טהאַטען, גענען איירע
 אַכשייליקייטען, דיא איהר בענאַנגען, האַבען. אייער לאַנד איזט דאָהער צום
 שטיינהויפֿען, צור וויסטענייא, צום פֿלוך אונד אָרזנע איינוואַהנער געוואָהרען.
 [כג] נור דאַרום, ווייל איהר (אַנגעטטערן) גערייכערט, גענען גאַטט געוויש
 דיגט, זיינער שטיממע ניכט געהאַרעכט, אונד נאָך זיינען געזעטצען, פֿאַרשריפֿטען
 אונד ערסאַהנונגען ניכט געהאַנרעלט האַבעט, טראַף אייך דאַן אונגליק, וויא עס
 געשעהען איזט. — [כד] ירמיהו שפראַך פֿערנער צום גאַנצען פֿאַלקע, בעזאַנע
 דערס צו דען ווייבערן: הערעט דאַן וואָרט גאַטטעס, איהר אין מצרים וואָהנענדרע
 יהודים! [כה] זאָ שפריכט דער עוויגע זכאוח, דער גאַטט ישראל'ס: איהר אונד
 איירע ווייבער האַבט אין דער טהאַט ערפֿיללט, וואָס איהר געשפראַכען האַטטעט;
 איהר שפראַכטע: וויר וואָללען אינוער געליכדע, וועללעס וויר געטהאַן, דער קעני
 גיגין דעם היממעלס צו רייכערן, אונד איהר טראנקאפפער צו גיסען, האלטען, אונד
 איהר האַבט עס ערפֿיללט, האַבט אייער

ב א ו ר

(ה'כ"ב); וכפירוש האחרון חרנמתי. (יט) וכי וכו', המאמר המבלעדי אנשינו נמשך על
 כל מאמרי זה הפסוק, המבלעדי אנשינו אנחנו מקטרים וכו' ועשינו כונים להעניבה, והסך
 לה נסך. כונים להעניבה, נראים דברי רש"י שמפרש כונים, דפיסוס, להעניבה, להדפיס
 בהם דמות עננים; וכן מנאטו הפעל מוטו בפסוק ידך ענבני. ומלת כונים הודלתה לשון
 מכון (או מכון בדברי חז"ל), פירוש הדפיס שמכון זו המקיקית כשיעור האנרים של הפסל
 ונורתו, הנדפס בדבר אשר נחך נו. ולרד"ק שאר מפרשים דרכים אחרים כנאור מלות האלה
 ולפי פירוש רש"י נכון הוא מה שחזרו וכתבו: והסך לה נסכים, דכינו לומר אנחנו נסכים גם
 לפני דמות תמונת מלכת שמים, כמו לפניה ענמה (עיין רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א').
 (כא) הקטר, מעשה הקיטור, והוא שם גפלים ויהי' בר' אין נהם, לי נקם וישלם.
 אחר וכו' ה', אותה הקיטור, ואמר לשון רבים על שם רבני.
 הקיטור, ואחר כך לשון נקנה יחידה וחעלה וכו' על שם הקטורת. (כב) ולא יוכל, עתה
 במקום עבר, תחת ולא יוכל, לשאת, את חטאתם, מפני שהיו מעלליהם ותועבותיהם רעים
 מאוד. (כג) מפני וכו' על בן קראח וכו', לא כאשר אמרתם: ומן אז חדלנו וכו', רק על
 אשר קטרתם לעבודה זרה נאה עליכם הרעה. (כה) ותדברנה וכו', הו"ו של ותדברנה
 ענינו כמו כאשר, ומינורו: אתם וכשיכס אשר מלאתם נידכס כאשר דברתם נפיקס; ואמר
 ותדברנה לשון נקנה, לפי שהנשים היו העיקר במעשה הקיטור. הקים תקימנה, ענינו כמו
 ונידכס

לקטור למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו כל ובחרב ובקרב
 תמנו : (יט) וכי אנחנו מקטרים למלכת השמים ולחסף לה
 נסכים המבלערי אנשינו עשינו לה בונים לה עצבה והסך לה
 נסכים : (כ) ויאמר ירמיהו אל כל העם על הגברים ועל
 הנשים ועל כל העם הענים אתו דבר לאמר : (כא) הלוא את
 הקטור אשר קטרתם בערי יהודה ובחצרות ירושלים אתם
 ואבותיכם מלכיכם ושריכם ועם הארץ אתם זכרו יהוה ותעלה על
 לבו : (כב) ולא יוכל יהוה עוד לשאת מפני רע מעלליכם מפני
 התועבת אשר עשיתם ותהי ארצכם לחרבה ולשמה ולקללה
 מאין יושב כהיום הזה : (כג) מפני אשר קטרתם ואשר הטאתם
 ליהוה ולא שמעתם בקול יהוה ובחרתו ובחקרתו ובעדותיו לא
 הלכתם על בן קראת אתכם הרעה הזאת כיום הזה : (כד) ויאמר
 ירמיהו אל כל העם וא כל הנשים שמעו דבר יהוה כל יהודה
 אשר בארץ מצרים : (כה) כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל
 לאמר אתם ונשיכם ותדברנה בפיהם ובידיכם מלאהם ולאמר
 עשה נעשה את נדרינו אשר נדרנו לקטור למלכת השמים
 ולהסך לה נסכים הקים תקימנה את נדריכם ועשה העשינה

את

ר ש י

ושבע למלכו (יחזקאל כ"ט) כך שנויה בסדר עולם : (יט) המזלעדי
 אנשינו שלח מדעת : כוונים להענינה . דפוסו' כדמות עניב' (עננה
 דמו' עלמו' כמו לעיל כ"ג) : (כב) ולא יוכל ס' עוד לשאת . כמו ולא יוכל :
 (ל) פרעה

מכלל יופי

מג (ו) את גדליהו . עם גדליהו . (ט) במלש . פירושו , חמר שעושין מסיד ומחול ,
 ועיין בשרש מלש . במלבן . במקום שעושים הלכנים . (י) שפרורו . כתיב נו"ן
 וקרי בוי"ד , והענין אחד , ואותיות אר"י מתחלפות , ופרשו , אהלו , והאהל הנאה נקרא
 שפריר ליופיו , מן אמרי שפר . וספריר בשקל סגיר . (יא) ובאה . כתוב ובאה , לשון
 כקבה על המקהה , וקרי ובא , לשון זכר על כבוד כנה . (יב) ועטה . כלומר יבואת כל
 טללה , כאשר יעטה הרועה את בגדו , וענינו ענין העטיפה בכסות . (יג) בית שמש .
 שהיו עובדים שם לשמש .

ירמיה מד מה

אֶת־נְדָרֵיכֶם : (כו) לָכֵן שָׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה הַיְשָׁבִים
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַנְּנִי נִשְׁבַּעְתִּי בְּשֵׁמי הַגְּדוֹל אֲמַר יְהוָה אִם־יִהְיֶה עוֹד
 שְׁמִי נִקְרָא בְּפִי וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה אֲמַר חִי־אֲדֹנָי יְהוִה בְּכָל־אֶרֶץ
 מִצְרַיִם : (כז) הַנְּנִי שָׁקֵד עֲלֵיהֶם לְרַעַה וְלֹא לְטוֹבָה וְחַמּוּ כָל־
 אִישׁ יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֲרֵב וּבְרָעַב עַד־כְּלוּתָם :
 (כח) וּפְלִיטֵי חָרֵב יִשְׁבוּן מִן־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרֶץ יְהוּדָה מִתִּי מִסְפָּר
 וַיִּדְעוּ כָּל־שְׂאֵרֵי יְהוּדָה הַבָּאִים לְאֶרֶץ מִצְרַיִם לְגוֹר שֵׁם דְּבַר־מִי
 יָקוּם מִמֶּנִּי וּמָהֶם : (כט) וְזֹאת לָכֶם הָאוֹת נְאֻם־יְהוָה כִּי־פָקֵד אֲנִי
 עֲלֵיכֶם בְּמָקוֹם הַזֶּה לְמַעַן תִּדְעוּ כִּי קוֹם יָקוּמוּ דְבַר־יְהוָה עֲלֵיכֶם לְרַעַה :
 (ל) כֹּה אָמַר יְהוָה הַנְּנִי נָתַן אֶת־פְּרַעְיָה חֲפָרַע מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בְּיַד
 אֲבִיו וּבְיַד מִבְּקָשֵׁי נַפְשׁוֹ כַּאֲשֶׁר נָחֲתִי אֶת־צַדִּיקֵיהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּיַד
 נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אִיבּוֹ וּמִבְּקָשׁ נַפְשׁוֹ :

כֹּה (א) הַדְּבַר אֲשֶׁר דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא אֶל־בְּרוּךְ בֶּן־נְרִיָּה
 בְּכַתְּבוֹ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַד־סֵפֶר מִפִּי יִרְמְיָהוּ בַּשָּׁנָה הָרְבַעִית
 לַיהוֹנָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לְאַמְרָם : (ב) כֹּה־אָמַר יְהוָה
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ בְּרוּךְ : (ג) אָמַרְתָּ אוֹיֵב־נָא לִי כִי־יִסַּף יְהוָה יַגִּזֵּן

על

ר ש י

(ל) פרעה חפרע • פרעה תצירא חי"ז וז משמשת צוקוס ה"א :
 (ג) ונוכחה לת מנחתי • לא שרתה עלי שכונה להנחא בנו ותנח
 עליהם הרוח (מדבר י"א) מה נשתנית מנחתי ומלומדי הנביאים יהושע
 שימש

מכלל יופי

מד (ט) השכחתם • השי"ן קלה, והה"א בלא נעיה, ובמקצת ספרים הה"א בנעיה •
 ואח רעות נשיו • נשי כל מלך ומלך • (יז) למלכה • שרש לאלף, והוא חסר ט"ף,
 ענין מלכה, רוצה לומר למעשה השמים, והם הכוכבים, שהם מלאכת האל יתברך • ויש
 מפרשים ה"ס שרש, לטן מלכה, רוצה לומר לכבד גדול שבשמים, והוא האש, ויונתן
 מרגם : לכוכבת שמיא • ונהיה טובים • כלומר עשירים ומלאים • (יט) מקטרים • ב"ח
 קטן הזכרים לנקטות, כי הוא מאמר נשים, כמו נשים, פלגשים, לבנים, חטים, שעורים
 ודומיהם • כוונים • פירוש מיני מאכלים, שהיו מכינים ומנישים למלאכת השמים ולכלמיהם •
 ואולי קראם כוכים, לכיון דעתם ולגם עליהם לעשותם ולתקנם כיטב • ויונתן מרגם כוכים :
 כדדוטיין